

**Nizami Məmmədov
Tağısoy**
professor,
ədəbiyyatşünas-tənqidçi

A.Zeynallı, Ə.Kürçaylı, İ.Tapdıq, M.Araz, F.Sadiq, Ə.Cəmil, M.Dilbazi, N.Gəncəli, Q.Qasımzadə və b.) zəhməti sayəsində, M.Auezovun "Abay" romanının, 1980-ci illərin əvvəllərində O.Süleymanovun "Az-Ya" və s. əsərlərinin, 2000-ci illərin birinci onilliyində O.Bukeyevin poest və hekayələrinin, son il-

yük marağın göstəricisi kimi əhəmiyyətlidir.

B.Şaxanovun əsərlərinin doğma dilimizə tərcümə edilərək "Böyük çölün hekayələri" (Bakı, 2012) adı altında kitab şəklində çapı Azərbaycanda qazax ədəbiyyatına marağın daim yüksələn xətlə getməsinin nəticəsi kimi dəyərləndirilməlidir.

2011-ci ilin mayından BDU-da böyük qazax maarifçisi, realisti, filosofu, mütəfəkkiri, ictimai xadimi, qazax yazılı ədəbiyyatının banisi Abayın adına Qazax Dili, Tarixi və Mədəniyyəti Mərkəzi

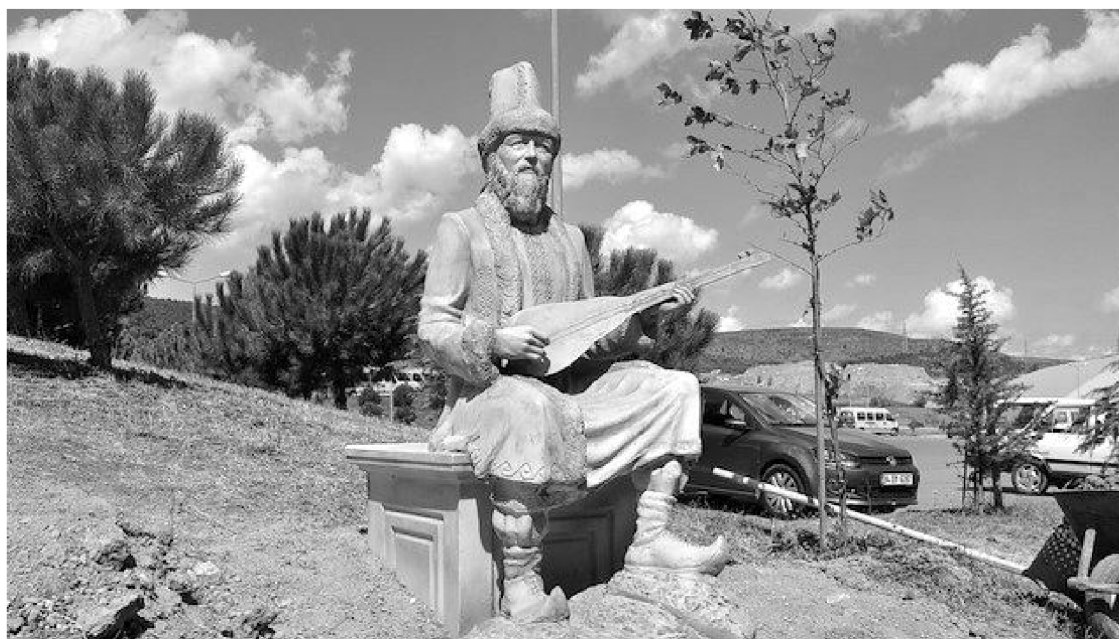
tərcüməsində oxuculara təqdim olunmuşdur. "Ulu çinar" jurnalının baş redaktoru Elxan Zal Qaraxanlı və şair-mütərcim İbrahim İlyaslı 2015-ci ildə Qazaxıstana etdikləri birgə səfərlə bağlı müşahidələrini bu dərginin səhifələrində oxucularla bölüşmüşlər. İbrahim İlyaslı "Üreyimi sürtdüyüm qıpçaq çölü", "Qazaxıstan səfərdən xatırlamalarla "Çöl istəyimin başlanğıcı" adı altında geniş yazı ilə çıxış etmiş, qazax xalqının adət-ənənələri, şifahi örnəkləri, akınlarla görüşləri, qazax milli yeməkləri, səfər

qında söz", Sabit Dosanovun "Oljas – dux naüi i simvol vremeni", Elxan Zal Qaraxanlıın "Oljas Süleymanovun "Gil kitab"ı", Firuz Mustafanın "Tanıdığım Olyas", Adil Cəmilin Olyas Süleymanova həsr etdiyi "Amal və əməl sahibi" adlı məqaləsi, Nurəddin Ədilovun "Türkün nəhəng oğlu", Akif Əhmədgilin "Qazax şeirinin ipək yolu" kimi yazıları ilə bərabər, Ağacəfər Həsənlinin "Böyük çölün yağışı" şeiri və ən başlıcası Oljas Süleymanovun "Xəzər Albaniyası", "Odun transformasiyası" və "Gil kitab" poema-

Azərbaycan-qazax ədəbi-mədəni əlaqələri zəngin və qədim tarixi keçmişə malikdir. Bu əlaqələr öz kökləri etibarilə oğuz-qıpçaq folklor mədəniyyəti və ənənələrinə dirənir. Bunun bariz nümunəsini qazax arealında yaranan "Qorqud" ("Xorxut") nəğmələrinin Azərbaycanda "Kitabi-Dədə Qorqud" halına gəlib formalaşmasında illüstrasiya etmək olar. Eyni zamanda bu əlaqələrin hər iki xalq üçün əhəmiyyətli olan oğuz – Nizami və qıpçaq – Afaq – daha doğrusu, Nizaminin sevimli xanımı Afaqla yaxınlığı müstəvisində, yaxud türk xalqlarının epos mədəniyyətində mühüm yer tutan "Koroğlu"nun timsalında da sübuta yetirmək olar. Azərbaycan-qazax xalqlarının ədəbi irsinin bir-birinə yaxınlığını böyük maarifçi Abay Kunanbayevin Nizami və Füzuli kimi böyük klassiklərimizin yaradıcılığında əsərlərində qidalanması ilə də təsdiqləmək mümkündür. Bu faktın özü qazax yazılı ədəbiyyatının yaramasında və formalaşmasında Azərbaycan klassik ədəbiyyatının rolunun danılmazlığını ortaya qoyur. Bundan başqa XIX əsrdə A.Bakıxanov, M.F.Axundzadə, İ.Qutqaşanlı, H.Zərdabi kimi Ç.Valixanovun, İ.Altınсарının, A.Kunanbayevin ədəbi bədii düşüncəsində və fəaliyyətində, onların maarifçilik baxışlarında uyğunluqların, yaxınlıqların olduğunu görə bilərik.

XX əsrin 20-ci illərindən başlayaraq Azərbaycan-qazax ədəbi əlaqələri yeni tarixi dövrdə daha böyük intensivliklə inkişaf etməyə başlamışdır. Bu əlaqələri müqayisəli-tipoloji baxımdan Azərbaycan yazıçıları C.Məmmədquluzadə, N.Vəzirov, Ə.Haqverdiyev, S.S.Axundov, qazax – S.Donentayev, S.Seyfullin, İ.Cansuqurov, B.Maylin, M.Auezov və başqalarının yaradıcılığı bazasında da aydın görmək mümkündür.

Azərbaycan-qazax ədəbi əlaqələrinin möhkəmlənməsinə hər iki xalqın ədəbi nümunələrinin qarşılıqlı olaraq birinin digərinin dilinə tərcüməsi əsasında daha çox aparıldığını müşahidə edə bilərik. Təsədüfi deyildir ki, M.Auezov, O.Süleymanov, A.Alımjanov, O.Bukeyev və başqalarının əsərləri Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş geniş oxucu auditoriyasına təqdim olunmuşdur. XX əsrin 70-ci illərindən başlayaraq Abayın əsərləri çoxsaylı Azərbaycan mütərcimlərinin (M.Rahim, S.Rüstəm, A.Almazov, E.Borçalı, S.Mustafa,

lərdə O.Süleymanovun əsərlərinin intensiv olaraq mütərcimlərimiz tərəfindən dilimizə tərcüməsi, A.Feyzullayevanın "Oljas Süleymanov" monoqrafiyası, F.Ağayevanın Abayın Azərbaycanla olan əlaqələrinə həsr etdiyi "Abay və Azərbaycan" monoqrafiyası, N.Tağısoyun Azərbaycan-qazax folklor əlaqələri, qazax qəhrəmanlıq dastanı "Koblandı batır"ın Azərbaycan dilinə tərcüməsi, T.Teymurovun "M.Auezovun "Abay" romanında epik vüsət bədii detal", N.Azadgilin "XX əsr qazax nəsrində mifologizm (O.Bukeyevin nəsr əsasında)" mövzusunda yazdıqları fəlsəfi doktorluğu dissertasiyaları, F.Məmmədovun "Muxtar Auezov və Əbdü Cəmil Nurpeisovun roman yaradıcılığı", Əbdü Cəmil Nurpeisovla İsmayıl Şıxlı yaradıcılığının müqayisəli-tipoloji müstəvidə təhlillər apardığı məqalə və metodik vəsaitlər Azərbaycan-qazax ədəbi əlaqələrinin daim diqqət mərkəzində olduğunu sübut etməkdədir. Bundan başqa, Azərbaycan-qazax ədəbi əlaqələrinin aktuallığını ortaya qoymaqdadır. 2005-ci ildə səriştəli mütərcim Heydər Orucovun Abayın yeganə nəsr əsəri olan "Əqliyyələr"i tərcümə edib "Ulduz" jurnalının səhifələrində yayması qazax ədəbiyyatına olan bö-

XX əsrin 20-ci illərindən başlayaraq Azərbaycan-qazax ədəbi əlaqələri yeni tarixi dövrdə daha böyük intensivliklə inkişaf etməyə başlamışdır. Bu əlaqələri müqayisəli-tipoloji baxımdan Azərbaycan yazıçıları C.Məmmədquluzadə, N.Vəzirov, Ə.Haqverdiyev, S.S.Axundov, qazax – S.Donentayev, S.Seyfullin, İ.Cansuqurov, B.Maylin, M.Auezov və başqalarının yaradıcılığı bazasında da aydın görmək mümkündür. Azərbaycan-qazax ədəbi əlaqələrinin möhkəmlənməsinə hər iki xalqın ədəbi nümunələrinin qarşılıqlı olaraq birinin digərinin dilinə tərcüməsi əsasında daha çox aparıldığını müşahidə edə bilərik. Təsədüfi deyildir ki, M.Auezov, O.Süleymanov, A.Alımjanov, O.Bukeyev və başqalarının əsərləri Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş geniş oxucu auditoriyasına təqdim olunmuşdur.

fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Qeyd etmək yerinə düşər ki, Qazaxıstanda xeyli sayda azərbaycanlılar yaşamaqla, onlar ölkənin ictimai siyasi və mədəni-mənəvi mühitində əsaslı rol oynamaqla qazaxlarla dostluq münasibətlərinin möhkəmlənməsinə öz töhfələrini verməkdədir.

2015-ci ildə "Ulu çinar" Türk xalqları ədəbiyyatı dərgisi"nin 3-cü noyabr-dekabr sayında qazax ədəbiyyatı nümayəndələri – Kasımxan Beqmanovun şeirləri Akif Əhmədgilin, Kazıbek Şaxanovun şeirləri Elxan Zalin, Akılbek Şayaxmetin "Bacara bilsən", "Dosta məktub" şeirləri İbrahim İlyaslının, qazax yazıçısı Sabit Dosanovun "Həyatın kənarına atılmışlar" hekayəsi Azər Musayevnin tərcüməsində, yazıçı-ədəbiyyatşünas Aygül Kemelbayevanın "Qonur qaz" (H.K.Andersenin parlaq xatirəsinə həsr etdiyi) hekayəsi isə Nizami Zöhrabinin orijinaldan

zamanı keçirilən törənlərdən ortaya çıxan müşahidələri, yurtlarla tanışlığı, akın ifaları, "Kökbar" yarışlarına etdikləri tamaşalar, Atilla, Çingiz xan yurdunu ziyarəti, Sabit Dosanovun 75 illik yubileyinin qazax aullarında necə davam etdirilməsini, Türkiyə, Keçmiş Sovetlər Birliyinə daxil olan respublikaların nümayəndə heyətlərinin bu törəndə iştirakı, Çöl havasının qeyri-adi aurası, yovşan ətrinin ona xüsusi təsirini və s., Sabit Dosanovun doğma Bayqabil aulunda gördüklərini və səfərdən alınan qeyri-adi təəssüratlarını qələmə almışdır.

2016-cı ilin may-iyun saylarında "Ulu çinar" dərgisi, demək olar ki, burada təqdim olunmuş bütün materialları Oljas Süleymanovun 80 illik yubileyinə həsr edib. Dərgidə Qazaxıstan Prezidenti Nursultan Nazarbayevin "Mənim əbədi dostum – Oljas", İsa Həbibbəylinin "Xalq yazıçısı Oljas Süleymanov haq-

sı E.Zalin tərcüməsində, O.Süleymanovun "İpək yolları" tarixi linqvistik novellasında isə qazax yazıçısının ipək məsələsinə müxtəlif rəqurlardan yanaşması ("Cod ipək", "İpək vəqotlar", "İpək və türklər", "İpək müharibələri", "Qədim türklərin böyük köçü", "Nəçə Albaniya olmuşdur?", "Dünya Qərb-Şərq deməkdir") oxuculara çatdırılmışdır. "Ulu çinar" dərgisində qazax ədəbiyyatının aparıcı nümayəndələrinə belə sayğı və qayğı ilə yanaşma, onların əsərlərinin tərcümə edilib Azərbaycan oxucularına çatdırılması son illərdə Azərbaycan-qazax əlaqələrinin mühüm mərhələyə qədəm qoymuşunu sübut etməkdədir.

Azərbaycanın Qazaxıstanla əlaqələrinin intensivliyini 2017-ci ilin 3 aprelində Qazaxıstan Prezidenti Nursultan Nazarbayevin ölkəmizə etdiyi işgüzar səfəri də təsdiqləməkdədir. Bu səfər nəinki ticari-iqtisadi, siyasi-mədəni münasibətlərimizin, həm də xalqlarımızın və ölkələrimizin digər sahələrdə daha da yaxınlaşmasını yeni formatda əsasını qoyacağına inamı ifadə etməkdədir (Qazaxıstan Prezidenti Nursultan Nazarbayevin Azərbaycana rəsmi səfəri. "Respublika" qəz., 2017, 4 aprel). Görüş zamanı Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev digər sahələrlə yanaşı, dövlət başçıları arasında humanitar sahədə əməkdaşlığın müzakirə olunmasından danışıraq qeyd etmişdir ki, "biz bu əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi üzrə konkret addımlar müəyyənləşdirmişik..."

(ardı gələn sayımızda)